

JAUNŪJŲ SKAITYTOJŲ INTERESŲ TYRIMAS VILNIAUS VIEŠOJOJE A. MICKEVICIAUS BIBLIOTEKOJE

A. CIPKIENE

Darbas su skaitytojais šiuo metu užima ypač svarbią vietą bibliotekose. Šiandien, kai dauguma bibliotekų atvėrė savo fondus laisvam pasirinkimui, skaitytojus aptarnauti knyga, vadovauti jų skaitymui yra žymiai sudėtingiau. Visų pirma reikia pažinti skaitytojų interesus, juos ištirti bei formuoti. Aišku, šis procesas yra ilgas, didelių ieškojimų kelias. Jo sėkmė priklauso nuo bibliotekų darbuotojų kūrybingumo, sumanumo bei principingumo. Nėra galimybės vienoje bibliotekoje ištyrinėti visų skaitytojų kategorijų interesus. Mūsų bibliotekoje buvo ištirta viena skaitytojų grupė — jaunieji skaitytojai.

Cia bus paliesti tie principai bei metodai, kuriais remiantis buvo tiriama mūsų bibliotekos jaunųjų skaitytojų interesai.

Darbo patyrimas šešerių metų atvirų fondų sąlygomis parodė, kad labiausiai bibliotekininko paramos yra reikalingi 16—22 metų amžiaus skaitytojai darbininkai, neturintieji vidurinio išsilavinimo, ir jiems reikia skirti daugiausia dėmesio. Vilniaus Viešojoje A. Mickevičiaus bibliotekoje iš bendro 10 tūkst. skaitytojų tokie skaitytojai sudaro 3,3 procento.

Padarius skirtingų specialybių skaitytojų atranką pagal tokius du požymius — išsilavinimą (iki 8 klasių) ir aktyvų lankymąsi bibliotekoje, — buvo sudaryta 100 jaunuolių grupė. Į ją įėjo 8 frezuotojai, 11 vairuotojų ir daug kitų sričių darbininkų. Jų formuliarai buvo pažymėti sutartiniu ženklu. Pagrindinis bibliotekininkų uždavinys — išsiaiškinti bei formuoti jų interesus, plėsti jų akiratį, ypatingą dėmesį skirti gamybinės kvalifikacijos klausimams, na ir pagal galimybes nukreipti juos į mokyklas. Šios grupės skaitytojai turi įvairių poreikių bei interesų, ir dirbti su jais gana sudėtinga. Tam reikalinga sistema, pedagoginis taktas ir tinkamas bibliotekininko pasiruošimas.

Norėdami nustatyti šios skaitytojų grupės interesus ir papildyti skaitytojo formuliaro duomenis, darbą pradėjome nuo anketos. Vadovaudamiesi N. Krupskajos nurodymu, kad anketos „turi būti labai trumpos, apgalvotos, turinčios apibrėžtą tikslą“, savo grupės skaitytojams pateikėme 12 klausimų anketą. Į visus anketos klausimus atsakė 76% skaitytojų, 15% atsakė ne į visus klausimus. 9 proc. visai neatsakė, tiesiog nepanorėjo raštu išreikšti savo minčių.

Pirmuoju anketoje pateiktu klausimu „Jūsų skaitymo tikslas“ siekėme išsiaiškinti, kokios priežastys atvedė skaitytoją į biblioteką. Gauti duomenys parodė, kad 56% skaitytojų knygos reikalingos laisvalaikui praleisti, 32% — savišvietai, 12% — kvalifikacijai kelti.

Sekantis anketos klausimas — „Kokia tematika labiausiai Jus domina?“ — turėjo tikslą atskleisti, kokia literatūra domisi šios grupės skaitytojai. Išanalizavus atsakymus, nustatyta, kad nuotykių ir fantastine literatūra domisi 26%, šiuolaikinio gyvenimo problematika — 24%, karinė-istorinė tema — 28%, kitomis temomis — 22% skaitytojų.

Klausimas „Turite savo asmeninę bibliotekėlę?“ turėjo padėti apibrėžti, nustatyti skaitytojų interesus. Tačiau, kaip parodė anketos duomenys, tik 22% šios grupės skaitytojų turi asmeninių knygų, tarp kurių dominuoja knygų nuotykių, karine ir grožine tematika.

Didelės reikšmės mes teikėme klausimui „Kokius žurnalus ir laikraščius prenumeruojate?“ Į šį klausimą atsakė visi skaitytojai. Iš atsakymų matyti, kad skaitytojai skaito žurnalus „Pergalė“, „Svyturys“, „Jaunimo gretos“, „Junost“, „Molod. gvardija“, „Vokrug sveta“ ir kt. bei visą eilę laikraščių.

Klausimas „Kokios knygos iš perskaitytų paskutiniu laiku Jums labiausiai patiko?“ leidžia spręsti apie pamėgtą tematiką, autorius bei knygos herojus. Šita medžiaga buvo gana rimtas pagrindas tolimesniame darbe su atskirais skaitytojais.

Praktikoje teko įsitikinti, kad knygų meno klausimais mažiausiai skaito būtent šios grupės skaitytojai. Todėl į anketą neatsitiktinai buvo įtrauktas klausimas: „Ar lankote spektaklius, koncertus; kokios rūšies meną labiausiai mėgstate?“ Atsakymai leido nustatyti estetinio išsilavinimo lygį, davė duomenų ateičiai, sudarant bibliotekininko darbo planą, organizuojant knygų parodas bei temines lentynas.

Papildomų žinių apie skaitymo kryptingumą suteikė atsakymas į klausimą „Kuriose bibliotekose dar skaitote?“ Pasirodė, kad 23% šios grupės skaitytojų lankosi taip pat įvairiose kitose bibliotekose.

Susumavę visus atsakymus į pateiktą anketą ir pasinaudoję vėlesniais skaitytojų interesų tyrinėjimo duomenimis, galėjome suteikti darbui teisingą kryptį.

Kita vertus, kad ir kokie išsamūs būtų atsakymai į anketą, jie neduoda galimybių visapusiškai išaiškinti skaitytojų interesų. Tuo būdu antra svarbi priemonė skaitytojų interesams išryškinti yra pokalbiai, kuriuos ypač būtina suaktyvinti atvirų fondų sąlygomis. Čia svarbu bibliotekininko pasiruošimas. Nuo jo priklauso pokalbio turiningumas, susidomėjimo atskiromis temomis bei knygomis išaiškinimas, akiračio plėtimo linkmė bei skaitymo sistemingumas. Pokalbiams, jų kryptingumui didelės reikšmės turėjo anketa, kurios duomenys, suglaustais bruožais, buvo perkelti į skaitytojų formuliarius.

Antai iš pokalbių su skaitytoju — operos ir baleto teatro darbininku K. Z., turinčiu 7 klasių išsilavinimą, paaiškėjo, jog jis skaitęs daug, tačiau be jokios sistemos. Daugiausia jis domėjosi Didžiojo Tėvynės karo tema. Tai jis pažymėjo ir anketoje. Pasiteiravus, kas jį patraukė skaityti šią literatūrą, paaiškėjo, kad du jo artimi žmonės (tėvo ir motinos broliai), kurių jis nepažinojo, yra žuvę Didžiajame Tėvynės kare. Tėvų prisiminimai ir pasakojimai apie šurpias karo dienas, taip pat kino filmai karo tema ir nulėmė jo domėjimąsi karine literatūra.

Pokalbiai padėjo surasti su juo bendrą kalbą ir nustatyti skaitymo planą, kuris gilintų jo interesus. Greta jo pamėgtų knygų karine tema į skaitymo planą įtraukėme leidinius apie pilietinį karą, Spalio revoliuciją ir kt.

Pokalbiai su skaitytoja S. V. padėjo jai rimtai apmąstyti savo ateitį. Kosmonautikos dienai paminėti prie knygų parodos „Kosmoso kolumbai“ įvykęs pokalbis išryškino jos interesus. Šiai merginai 16 metų, ji domisi kosmonautika ir aviacija. Jai buvo rekomenduotos populiarios knygos: O. Apenčenkos „Sunkus kelias į tave, dangau“ (1961), „Mūsų sparnai“ (1959), A. Rotario „Uždaviniai jaunam kosmonautui“ (1965) ir kt. Taip gimė skaitymo planas, kuris turėjo gilinti jos interesus. Plane 20 knygų, kurių turinį ji gerai suprato. Čia šalia mokslinių knygų buvo pateikta taip pat tarybinių bei užsienio rašytojų fantastinės ir grožinės literatūros

kūrinių. Skaitytoja ruošiasi tapti lakūne, o gal ir kosmonaute,— to ji atkakliai siekia.

Pokalbių su skaitytojais metu daug dėmesio skiriama gamybinei-techninei literatūrai. Išsiaiškinę sugebėjimus suprasti vieną ar kitą knygą pagal gamybos profilį, šiandien turime nemažą skaitytojų (vairuotojas K. E., šaltkalvis P. V., frezuotojas G. S. ir kt.), kurie skaito jiems pasiūlytas specialias knygas ir tuo būdu kelia savo profesinį lygį.

Skaitytojų interesai neretai išryškėja, stebint, kaip atviruose fonduose pasirenkamos knygos. Daugelis ir šios jaunimo grupės skaitytojų sako, jog atviri fondai suteikia galimybę pasirinkti knygas savarankiškai. Tačiau dalis tos grupės skaitytojų (radijo komponentų gamyklos montuotojas R. D., statybininkas J. A. ir kt.) teigia, kad bibliotekininko patarimas labai reikalingas, norint skaityti tinkamą literatūrą ir neklaidžioti po knygų fondus. (Iš atsakymų į anketos klausimą „Ar labiau mėgstate savarankiškai pasirinkti knygas, ar reikalingas kvalifikuotas bibliotekininko rekomendavimas ar patarimas?“ 45% atsakė, kad labiau mėgsta rinktis savarankiškai, 25% — su bibliotekininko pagalba, 30% — ir taip ir taip.)

Tuo būdu, tokių „savarankiškų“ skaitytojų interesus pavyksta išaiškinti tik stebint juos. Reikia pripažinti, kad stebėjimo duomenys neretai tampa pagrindu pokalbiams apie pasirinktas ir perskaitytas knygas. Buvo nustatyta, kad skaitytojas elektrikas L. G. domisi buitines kultūros klausimais, klasių kova Tarybų Lietuvoje, šaltkalvis M. J.— klasių kova Tarybų Lietuvoje bei ateistinė memuarinė literatūra. Taki parko vairuotojui B. A., nuolat besirenkančiam knygas iš serijos „Įžymųjų žmonių gyvenimas“, buvo pasiūlytas rekomenduojamos literatūros sąrašas „Įžymieji meno žmonės“ ir kt.

Stengiantis sužinoti, kuo domisi skaitytojai, norint pažinti jų vidinį pasaulį, plėsti jų interesus, ieškoti naujų temų, būtina yra analizuoti skaitytojų formuliarus. Mes, už individualią formuliarių analizę. Šitokiu būdu bene geriausiai galima nustatyti, kaip plečiasi skaitytojų akiratis, nustatyti skaitymo turiningumą, sistemą bei kryptį. Formuliaro analizė parodo darbo su atskiru skaitytoju rezultatus, duoda gaires tolimesnei veiklai. Individuali analizė reikalinga tada, kai bibliotekininkas mano, kad tai yra tikslinga. Dažniausiai analizuojami tų skaitytojų formuliarai, kurių interesai yra neaiškūs, neapibrėžti. Išanalizavę tiriamos jaunimo grupės formuliarus, siekėme nustatyti, kokiomis temomis domisi atskiri skaitytojai ir ką reikia daryti, kad pavyktų sudominti tokiomis temomis bei autorių knygomis, kurių skaitymas praturtintų ir praplėstų jų akiratį. Individualią skaitytojų formuliarių analizę siejame su šių skaitytojų atsakymais į anketos klausimus bei pokalbių duomenis. Analizuodami baigusio 8 klases skaitytojo staliaus S. Z. formuliarą, pamatėme, kad jis knygas skaito laisvalaikiui praleisti, labiausiai domisi istorine tematika ir karo vadų biografijomis. Jo asmeninėje bibliotekėleje — grožinės literatūros leidiniai. Skaito ne tik Vilniaus Viešojoje, bet ir statybininkų kultūros rūmų bibliotekoje. Formuliaro duomenys apie jo perskaitytas knygas rodo, kad jis skaito padrikai ir nesistemingai. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, buvo sudarytas rekomenduojamos literatūros sąrašas jo mėgstama tematika. Palaipsniui išaugo nauji interesai; jis ėmė domėtis karine-patriotine literatūra bei knygomis apie tarybinio jaunolio moralę.

Vilniaus autoremonto gamyklos devyniolikamečio šaltkalvio G. V. anketoje nurodyta, kad jis labiausiai mėgsta nuotykių literatūrą. Asmeninės bibliotekėlės nekomplektuoja. Specialią literatūrą skaito gamykloje. Formuliare prirašyta daug jo mėgstamo žanro knygų. Analizės

išvados — suformuluoti šio skaitytojo interesus. Buvo pasiūlytos knygos: B. Bračo „Suolis per geležinkelį“, B. Urbonavičiaus „Liaudies keršytojai“ ir kt. Patraukė jį ir karinė tematika bei knygos apie partizaninį judėjimą. Vėliau visa eilė leidinių karine tema tapo jo mėgstamu žanru. Sudarytas skaitymo planas sistemingam karinės bei istorinės literatūros skaitymui. Nuoseklus bibliotekos darbas davė galimybę plėsti jo akiratį. Vėliau jis pradėjo domėtis ateistine literatūra, literatūra tautų draugystės temomis, leidiniais apie Didįjį Spalį.

Individuali formuliarių analizė, išryškinus atskirų skaitytojų interesus, įgalino pasiūlyti skaitymo planus, rekomenduojamosios literatūros sąrašus. Šios analizės rezultatai padėjo nustatyti gana ribotų interesų skaitytojų grupės būdingas temas.

Populiariausios yra tokios temos: 1) karinė tema (į ją įeina istorinė-dokumentinė, karinė, memuarinė literatūra, taip pat literatūra apie pilietinį karą, partizaninį judėjimą), 2) klasių kova Tarybų Lietuvoje, 3) tarybinio jaunimo moralės klausimai (meilė, santuoka, šeima), 4) jaunimas ir komjaunimas komunizmo statyboje, 5) ateistinė, 6) buities ir kultūros klausimai, 7) didžiųjų žmonių gyvenimas ir kt.

Formuliarių analizė parodė, kokiomis atskiriomis knygomis domisi skaitytojai. Skaitytojų, besidominčių karine tema, labiausiai mėgstamos knygos yra D. Medvedevo „Stiprios dvasios žmonės“, B. Urbonavičiaus „Liaudies keršytojai“, K. Simonovo „Kareivių niekas negimsta“, A. Biečiausko „Mes dar susitiksim, Vilma“, S. Smirnovo „Bresto tvirtovė“, A. Gorbatovo „Metai ir karai“, G. Kozlovo „Karelijos miškuose“ ir kt.

Labiausiai skaitomos knygos ateistine tematika: L. Taksilio „Biblijos linksmybės“, J. Ragausko „Ite missa est“, S. Markonio „Didžioji iliuzija“, O. Dončenkos „Lukija“, A. Ivanovo „Šešėliai išnyksta vidurdienį“ ir kt.

Klasių kovą Lietuvoje vaizduojančios populiarios knygos yra: A. Baltruono „Tolimi keliai“, A. Vabalio „Tarpumiškių legenda“, J. Usačiovo „Nemunas laužia ledus“, M. Sluckio „Laiptai į dangų“ ir kt. Atlikę grupinę formuliarių analizę, nustatėme, kokiomis atskiriomis temomis domisi skaitytojai. Karine tema (memuarine literatūra, literatūra apie partizanus, klasių kovą, pilietinį ir Didįjį Tėvynės karą ir kt.) skaito 56% visų šios jaunimo grupės skaitytojų. Komunistinės moralės klausimais — 26%, gamybine-technine literatūra domisi tik 13% skaitytojų, literatūra apie įžymiuosius žmones — 10% ir t. t.

Šitaip išsiaiškinus skaitytojų interesus, galima geriau komplektuoti literatūrą bei tinkamiau ją propaguoti.

Visų duomenų analizė parodė, kad šios grupės skaitytojai nesidomi ekonomine-socialine literatūra, gamtos mokslais, technikos naujovėmis ir t. t. Domėtis šia literatūra trukdo išsimokslinimo stoka, nes, neturint vidurinio išsilavinimo, sunku suprasti sudėtingesnius klausimus. Biblioteka rūpinasi 18—19 metų amžiaus jaunuolius nukreipti į mokyklas. Iš šios grupės pradėjo mokytis 12% skaitytojų.

Plačiau panaudojant minėtus metodus skaitytojų interesams tirti, bibliotekoje prigijo vadinamoji interesų tyrimo kartoteka, sudaryta skaitytojų pavardžių abėcėlės tvarka. Tokioje kartotekoje atsispindi visa bibliotekinininko veikla, visas žinias apie skaitytoją kaupiama vienoje vietoje.

Apertnaujant skaitytojus, tiriant jų interesus, reikia skaitytis ir su atvirų fondų sistema, kuri skaitytoją skatina savarankiškumui. Praktika rodo, jog šiandien skaitytojas vis dažniau pareiškia norą pats pasirinkti knygas, kartais netgi vengia bibliotekinininko rekomendacijos. Ten, kur gerai organizuoti atviri fondai, knygos sudėtos kompleksais, pagal žan-

rus, visur aiškūs užrašai, nuorodos,— pasirinkti knygą nėra sunku. Be to, reikia panaudoti kuo daugiau vaizdinės agitacijos priemonių: organizuoti daugiau knygų parodų, teminių lentynų, taip pat parankinių literatūros dėžučių, kuo įvairiausiai atskleidžiant fondus. Labai svarbu į pirmą planą iškelti rekomendacinę bibliografiją, išmokyti skaitytojus ją naudotis, nes kaip rodo patyrimas, šios grupės skaitytojai bibliografijos leidinius naudojami mažai.

Apibendrinami nuveiktą darbą, tiriant skaitytojų interesus, galime padaryti tokias išvadas:

Ateityje visose bibliotekose turėtų būti tiriami skaitytojų interesus.

Tyrinėjimų medžiaga panaudojama bibliotekų darbui gerinti: bibliotekų fondams kryptingai kompleksuoti, vadovauti skaitymui, ypatingai gilinantis į gamybinius klausimus, skaitytojų akiračiui plėsti, naujiems interesams formuoti, skaitymo kultūrai ugdyti.

Vilniaus Viešojo A. Mickevičiaus
biblioteka

Įteikta
1967 m. gegužės mėn.

ИЗУЧЕНИЕ ИНТЕРЕСОВ МОЛОДЫХ ЧИТАТЕЛЕЙ В ВИЛЬНЮССКОЙ ПУБЛИЧНОЙ БИБЛИОТЕКЕ ИМ. А. МИЦКЕВИЧА

А. ЧИПКЕНЕ

Резюме

В настоящее время, когда большинство библиотек предоставило свои фонды свободному доступу читателей, руководить чтением стало значительно труднее. На первый план выступает изучение и формирование читательских интересов. Трудно изучить интересы всех категорий читателей. Лучший путь к этому — целеустремленная работа с одной из групп читателей.

В статье затронуты те принципы и методы, руководствуясь которыми в библиотеке им. А. Мицкевича было начато изучение интересов молодых читателей. Практика показала, что большое внимание следует обратить на читателей в возрасте 16—22 лет, которые не имеют среднего образования, работают и нигде не учатся. Была организована группа из 100 читателей по следующим признакам: а) образование до 8 кл.; б) активное посещение библиотеки; в) читатели разных специальностей. Основная цель в работе с молодежью этой группы — выяснить и сформировать их интересы, расширить их кругозор, особое внимание обратить на производственную квалификацию и по возможности направить на учебу.

Работу пришлось начать с анкеты, явившейся своего рода беседой с читателем. Анкета состояла из 12 вопросов, на которые ответило 76% читателей этой группы. Полученные ответы на вопросы анкеты дали начало выявлению интересов читателей, с помощью таких методов, как беседы, наблюдения, анализ документов и др., создались условия для выяснения интересов этой группы читателей по отдельным темам. Выяснились также любимые и понятные для этой группы читателей авторы книг.

Можно сделать вывод, что такой путь правилен, так как дальнейшая работа по руководству чтением читателей, расширению их кругозора, воспитанию культуры чтения была невозможна без направляющей системы изучения интересов. В будущем изучение и воспитание интересов всех категорий читателей остается в порядке для всей нашей работы.